

Hasta Yakınlarının Organ Bağışı ve Nakli ile İlgili Tutumları ve Sosyal Profilleri Arasındaki İlişki

Merve Tarhan, Levent Dalar, Hüseyin Yıldırımoglu, Adnan Sayar, Sedat Altın

Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Göğüs Cerrahisi Kliniği, İstanbul

ÖZET

Hasta yakınlarının organ bağışı ve nakli ile ilgili tutumları ve sosyal profilleri arasındaki ilişki

Amaç: Ülkemizde organ bağışının arzulanan düzeye ulaşmamasının nedeni bu konudaki toplumsal bilincin henüz oluşturulamamış olmasıdır. Bu çalışmada, hasta yakınlarının organ bağışı ve nakli ile ilgili tutumlarını belirlemek ve organ bağışına karşı gösterilen tutum ile sosyal profilleri arasındaki ilişkiyi saptamak amaçlandı.

Gereç ve Yöntem: Araştırma kapsamına 5-11 Eylül 2011 tarihleri arasında Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde yatarak tedavi gören hastaların yakınlarından araştırmaya katılmayı kabul eden 206 kişi alındı. Araştırmacılar tarafından hazırlanan bir soru formu ile katılımcılara ait sosyodemografik özellikler ve organ bağışına yönelik tutumlar toplandı. Sonuçların analizi için sayı, yüzde, student t-testi ve Oneway Anova testleri kullanıldı.

Bulgular: Çalışma kapsamına alınan hasta yakınlarının %88.3'ünün organlarını bağışlamadığı, %45.6'sının organ bağışının nereye yapıldığını bilmediği, %62.1'inin bu konuda bilgi sahibi olmadığı, %74'ünün organ bağışını onayladığı saptandı. %40.8'i bir yakını yaşamı yitirdiğinde onun organlarını bağışlama konusunda kararsız kaldı. Erkek, bekar, üniversite mezunu, işçi, ekonomik durumu yüksek, kronik hastalığı olmayan, haberleri takip eden, boş zamanlarını değerlendiren, evde kalabalık nüfusa sahip olmayan ve Ege Bölgesi'nden bireylerin organ bağışı ve nakli ile ilgili olumlu tutuma sahip olduğu; kadın, evli, okuma yazma bilmeyen, ev hanımı, ekonomik durumu düşük, kronik hastalığı olan, haberleri takip etmeyen, boş zamanı olmayan, evde kalabalık nüfusa sahip olan ve Karadeniz Bölgesi'nden bireylerin olumsuz tutuma sahip olduğu saptandı (p<0.05).

Sonuç: Organ bağışı ve nakli konusunda toplumun eğitimi ve bu konuda olumlu tutum içinde bulunmaları organ bağışı sayısının artmasında çok önemlidir. Eğitim verilecek hedef kitlenin temel eğitim düzeyi, sosyokültürel özellikleri ve organ bağışı konusunda genel bakış açıları belirlenmeli ve bu özelliklere göre eğitim verilmelidir.

Anahtar kelimeler: Hasta yakınları, organ bağışı, organ nakli, sosyal profil, tutum

ABSTRACT

The relationship between the attitudes of patients' relatives towards organ donation and transplantation and their social profiles

Objective: In our country organ donations have not been achieved at the desired level and the reason of this issue is that social consciousness in this regard has not been created yet. In this study, the aim was to determine the relationship between the attitudes of patients' relatives towards organ donation and their social profiles.

Material and Methods: Of 206 subjects who agreed to participate in the study among patient's relatives of the inpatients hospitalized in Yedikule Chest Disease Education and Research Hospital between September 5th and 11th of 2011, were included in the study. Sociodemographic characteristics and the attitudes of the participants were collected with a questionnaire prepared by the investigators. Percentages, one-way analysis of variance (ANOVA) test and Student's t-test were used to analyze the results.

Results: The results showed that 88.3% of the participants did not donate organs to date, 45.6% did not know where to apply for organ donation, 62.1% has no information about the subject and 74% were approving organ donation. 40.8% were hesitant to donate the organs of a relative when he/she lost his/her life. We determined that subjects who are male, single, college graduate, worker, with a high economic status, without a chronic disease, who follow the news, who make use of their spare time properly, with non-crowded households and who are from Aegean region had positive attitudes about organ donation and transplantation; whereas participants who are female, married, illiterate, housewife, with low economic status, with a chronic disease, who do not follow the news, who do not have free time at home, with crowded households and who are from Black Sea region were found to have negative attitudes (p<0.05).

Conclusion: Public education about organ donation and transplantation and a positive attitude on this issue are very important to increase the number of organ donations. The level of education, socio-cultural characteristics and general perspectives of the target audience should be identified and training should be based on these characteristics.

Key words: Patient relatives, organ donation, organ transplantation, social profile, attitudes

Bakırköy Tıp Dergisi 2013;9:152-158

Yazışma adresi / Address reprint requests to: Levent Dalar
Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi EAH, İstanbul

Telefon / Phone: +90-212-664-1700/1454

Elektronik posta adresi / E-mail address: leventdalar@gmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 23 Ekim 2012 / October 23, 2012

Kabul tarihi / Date of acceptance: 18 Mart 2013 / March 18, 2013

GİRİŞ

Organ nakli, artık uzun dönem sonuçları iyi bilinen etkili bir tıbbi yaklaşımdır. Dünyanın geri kalanı gibi Türkiye’de de daha fazla nakil yapılabilmesinin önündeki en büyük engel organ kısıtlılığıdır. Bu kısıtlılık toplumun organ-doku bağışı ve nakli konusunda yetersiz bilgi ve bilince sahip olmasından kaynaklanmaktadır (1,2).

Ölkemizde organ bağışı ve nakli 3 Haziran 1979 tarih ve 2238 sayılı “Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkındaki Kanun” çerçevesinde yapılmaktadır. Bu yasaya göre organ bağışı ya kişinin hayatta iken organ bağışı yaptığını organ bağış kartı edinerek yasallaştırması ya da hastanın yakınlarının tıbben ölümünün tespitinden sonra organ bağışında bulunması ile yapılmaktadır (3). İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Avustralya da dahil olmak üzere bir çok ülkede kadavradan organ temini bilgilendirilmiş onam temelli olarak yürütölmektedir. Bilgilendirilmiş olur yasası kadavradan organ çıkartılabilmesi için donörün ölümünden önce bu durumu onayladığını gösteren bağış kartı ile belgelenebilecek bir onayı gerekli tutar. Buna karşın Avrupa’da kadavradan organ temini “karar verebilseydi bağışlardı” sözü ile özetlenebilecek farz edilmiş onaya dayanır. Bu durumda donörün ölümünden önce organ bağışını kesinlikle istemediğini belirten bir belge bulunmadıkça donör olarak kabul edilir (4). Organ bağışları, bir milyon nüfusa düşen kadavra donörlerle değerlendirilmektedir. Gelişmiş ölkelerde bir milyonda 20-30 olan kadavradan organ bağışı İspanya’da 33.6, Belçika’da 25.2, Kanada’da 14.1, Fransa’da 16.2, Yunanistan’da 4.5, ölkemizde ise 2.2’dir (5). Farklı ölkelerde yapılan çalışmalarda öldükten sonra kişilerin organlarını bağışlamaya isteklilik oranlarının, Umman’da %40.8, İspanya’da %63, Libya’da %29.7 ve Türkiye’de %57 olduğu görölmüştür (6-9). Organ bağışına dair tutumun eğitim düzeyinden, sosyoekonomik durumdan, yaş ve cinsiyetten etkilendiğı gösterilmiştir (9). Etnik köken ve dinsel kabullerin de yine aynı şekilde toplumsal tutumu ve bilinçliliğı etkilediğini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (10).

Organ bağışı hakkında toplumsal farkındalığın oluşması etkili eğitim programları ile gerçekleşebilir. Bunun için hedef kitlenin sosyal profillerinin belirlenmesi ve profile göre eğitim planlanmalıdır. Bu noktadan yola çıkarak çalışmada, hasta yakınlarının organ bağışı ve nakli ile ilgili tutumlarını belirlemek ve organ bağışına karşı gösterilen tutum ile sosyal profilleri arasındaki ilişkiyi saptamak amaçlandı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma, 5-11 Eylül 2011 tarihleri arasında İstanbul ili Zeytinburnu İlçesi Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde yatarak tedavi gören 206 hastanın yakınları ya da refakatçileri ile tanımlayıcı tipte gerçekleştirildi. Bu hastane İstanbul’un her yerinden farklı eğitim, yaş, kültür, etnik köken ve sosyoekonomik düzeylerdeki hastalara hizmet vermektedir. Katılımcıların 107’si erkek, 99’u kadındı. Ortalama yaş 39.95 (18-72 arasında) idi.

Çalışmanın verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve yanıtlanması 15 dakika süren bir anket formu toplandı. Anket formu üç bölümden oluşmakta idi. İlk bölüm katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile ilgili 26 sorudan, ikinci bölüm ise organ bağışı ve nakline dikkatini ölçen 12 sorudan, üçüncü bölüm ise 5’li Likert tipinde cevaplanan organ bağışı ve nakli hakkındaki 17 tutum sorusundan oluşmakta idi. En olumlu tutuma 5 puan, en olumsuz tutuma 1 puan verilmektedir. Tutum sorularından en az 17 puan, en fazla 85 puan alınabilmektedir.

Sonuçların analizi sayı, yüzde, student t-test ve One-way Anova testleri kullanılarak SPSS 16.0 paket programı ile gerçekleştirildi. Bu çalışma Sağlık Bakanlığı Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi etik kurulu tarafından onandı. Ayrıca hastalardan bilgilendirilmiş onam alındı.

BULGULAR

Hasta yakınlarının %51.9’unun erkek, %70.9’unun evli, %31.1’inin ilkökul mezunu, %29.1’inin ev hanımı, %16.5’inin Karadeniz bölgesinden, %78.2’sinin zenginlik itibarıyla kendini orta sınıfta gördüğü, %20,7’sinin kronik hastalığı olduğu göröldü (Tablo 1). Çalışmaya katılan hasta yakınlarının %88.3’ü organ bağışında bulunmadığı belirtti. %23.8’i korktuğunu, kendini hazır hissetmediğini organ bağışında bulunmama sebebi olarak gösterirken, %10.2’si insanlık vazifesi olarak organ bağışında bulunduğunu belirtti. %73.8’i organ bağışına olan ilgiyi arttırmak için din adamlarının bu konuya öncülük etmesi gerektiğini önerdi (Tablo 2).

%45.6’sı organ bağışının nereye yapıldığını bilmediğini, %62.1’i organ bağışı ve nakli hakkında bilgi almadığını, %42.2’si İslam dininin organ bağışına olumlu baktığını, %96.1’i organ bağışının önemine inandığını, %74’ü organ bağışı ve naklini onayladığını, %97.1’i yaşarken ihtiyacı

Tablo 1: Katılımcıların organ bağıışı ve nakli ile ilgili tutumları ve sosyal profilleri arasındaki ilişki

	n	%	X±SS	Önemlilik Testleri	p
YAŞ					
18-29	49	23,8	69,23 ± 9,90	F=2,825	<0,05
30-39	59	28,6	69,11 ± 10,2		
40-49	43	20,9	66,42 ± 11,09		
50 ve üzeri	55	26,7	64,22 ± 11,30		
CİNSİYET					
Kadın	99	48,1	65,71 ± 10,95	t = 1,583	< 0,05
Erkek	107	51,9	68,71 ± 10,11		
MEDENİ DURUM					
Evli	146	70,9	68,18 ± 10,74	t = 1,496	< 0,05
Bekâr	60	29,1	69,92 ± 9,86		
EĞİTİM					
Okuma-yazma bilmiyor	6	2,9	61,67 ± 13,78	F = 7,249	< 0,001
Okur-yazar	16	7,8	69,25 ± 7,50		
İlkokul Mezunu	64	31,1	62,70 ± 10,15		
Ortaokul Mezunu	15	7,3	65,67 ± 11,96		
Lise Mezunu	68	33,0	68,07 ± 9,72		
Üniversite Mezunu	37	18,0	74,38 ± 8,97		
MESLEK					
Emekli	18	8,7	66,78 ± 8,59	F = 5,260	< 0,001
Ev hanımı	60	29,1	62,67 ± 10,34		
İşçi	59	28,6	69,05 ± 10,71		
Memur	22	10,7	74,40 ± 11,21		
Öğrenci	11	5,3	70,19 ± 8,27		
Serbest	36	17,5	67,00 ± 9,00		
GELİR					
100 - 500 TL	2	1	54,50 ± 13,43	F = 7,027	< 0,001
501 - 750 TL	17	8,3	64,47 ± 10,48		
751 - 1000 TL	50	24,3	61,50 ± 11,28		
1001 - 1250 TL	52	25,2	68,50 ± 9,40		
1251 - 1500 TL	20	9,7	68,70 ± 9,82		
1501 ve üzeri	60	29,1	72,33 ± 8,52		
Sabit değil	5	2,4	60,20 ± 7,73		
BERABER YAŞADIĞI					
Eş	141	68,4	65,97 ± 10,70	F = 3,993	< 0,01
Anne- Baba	42	20,4	70,14 ± 10,99		
Arkadaş	16	7,8	66,75 ± 6,82		
Tek başına	7	3,4	77,28 ± 3,68		
NERELİ					
Akdeniz Bölgesi	21	10,2	68,00 ± 8,52	F = 3,092	< 0,01
Ege Bölgesi	25	12,1	72,84 ± 8,16		
Doğu Anadolu Bölgesi	32	15,5	67,06 ± 11,22		
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	32	15,5	64,75 ± 11,62		
İç Anadolu Bölgesi	31	15	68,52 ± 9,57		
Karadeniz Bölgesi	34	16,5	62,39 ± 10,79		
Marmara Bölgesi	31	15	69,19 ± 10,59		
HABERLERİ					
Takip eder	168	81,6	68,43 ± 10,46	t = 5,420	< 0,001
Takip etmez	38	18,4	62,10 ± 9,80		
BOŞ ZAMANLARINI					
Değerlendimez	12	5,8	59,75 ± 10,76	t = 16,209	< 0,001
1-5 aktivite	152		65,86 ± 10,25		
6 ve 6'dan fazla aktivite	42		74,50 ± 8,17		
TATİL					
Yapar	148	71,8	70,19 ± 9,07	t = 3,260	< 0,001
Yapmaz	58	28,2	59,81 ± 10,67		
TATİLDE GİDİLEN YERLER					
Sahil Bölgeleri	63	30,6	71,90 ± 10,13	F = 7,948	< 0,001
Akraba Ziyareti	7	3,4	69,86 ± 3,24		
Yazlık	20	9,7	70,70 ± 7,28		
Memleket	79	38,3	65,05 ± 10,98		
Kendi Evim	37	18	61,76 ± 9,26		
KRONİK HASTALIĞI					
Var	54	26,4	64,67 ± 11,43	t = 1,760	< 0,05
Yok	152	73,6	68,23 ± 10,19		
ORGAN NAKLİ İÇİN BEKLEYEN YAKINI					
Var	12		73,42 ± 9,62	t = 0,372	< 0,05
Yok	194		66,89 ± 10,57		
AİLEDE KARARLARI					
Baba verir	57	27,7	63,82 ± 11,04	F = 5,420	< 0,001
Anne verir	13	6,3	68,92 ± 8,33		
Anne ve baba birlikte verir	86	41,7	66,98 ± 9,91		
Anne, baba ve çocuklar birlikte verir	45	21,8	72,53 ± 9,31		
Aile büyükleri verir	5	2,4	59,80 ± 15,83		

n: Birey Sayısı, %: Yüzdellik Dağılım, X: Ortalama, SS: Standart Sapma, t: Student-t testi, F: Oneway Anova testi, p: Anlamlılık Derecesi

Tablo 2: Katılımcıların organ bağışında bulunma/ bulunmama sebepleri ve organ bağışını arttırmaya yönelik önerileri

Organlarını Bağışında Bulunma Sebepleri	n	%
İnsanlık vazifem.	21	10,2
Öldükten sonra başkalarına hayat vermek isterim.	17	8,3
İleride benim de başıma gelebilir.	17	8,3
Organlarım çürüyüp gideceğine bir işe yarasın.	11	5,3
Dini inançlarım bağışlamama sebep oldu.	4	1,9
Çevremin etkisiyle bağışladım.	1	0,5
Medyadan etkilendim.	0	0
Organlarını Bağışında Bulunmama Sebepleri		
Korkuyorum, kendimi hazır hissetmiyorum.	49	23,8
Bu konuyu hiç düşünmedim.	42	20,4
Belirli bir nedeni yok.	42	20,4
Sağlık şartlarım uygun değil.	34	16,5
Dini inançlarım organlarımı bağışlamamı engelliyor.	31	15
Nereye başvurulacağını bilmiyorum.	29	14,1
Organ bağışı hakkında yeterli bilgiye sahip değilim.	26	12,6
Kalbim çalışırken organlarımın alınmasını istemiyorum.	18	8,7
Bağışlanmış organların uygunsuz kullanılacağını düşünüyorum.	15	7,3
Vücut bütünlüğümün bozulmasını istemiyorum.	12	5,8
Hekimlere güvenmiyorum.	8	3,9
Medyadan etkileniyorum.	3	1,5
Organ bağışına karşıyım.	0	0
Organ Bağışına Olan İlgiyi Arttırmak İçin Öneriler		
Din adamları bu konuya öncülük etmeli.	152	73,8
Okullarda bu konuda eğitim verilmeli.	129	62,6
Halk eğitilmeli.	128	62,1
Medya bu konuya daha fazla ilgi göstermeli.	127	61,7
Sağlık personeli bu konuya öncülük etmeli.	109	52,9
Şehrin birçok yerinde organ bağışıyla ilgili reklamlar yapılmalı.	87	42,2
Hepsi	58	28,2

n: Birey Sayısı, %: Yüzdellik Dağılım

Tablo 3: Katılımcıların organ bağışı ve nakli ile ilgili dikkatine yönelik verdiği yanıtlar

Organ Bağışı İsteği	n	%
Evet, bağışladım.	24	11,7
Düşünüyorum, ama bağışlamadım	128	62,1
Hayır, düşünmüyorum	54	26,2
Organ Bağışının Yapıldığı Yerler		
Bilmiyorum	94	45,6
Emniyet Müdürlüğü	78	37,9
Sağlık Müdürlüğü	51	24,8
Organ Nakil Koordinatörlüğü	40	19,4
Sağlık Kuruluşları	106	51,5
Hepsi	28	13,6
Organ Bağışı Hakkında Bilgi Aldığı Yerler		
Almadım	128	62,1
Radyo/TV	57	27,7
Gazete ve Dergi	37	18
Poster veya Broşür	5	2,4
Arkadaşlar	26	12,6
Seminer veya Konferanslar	15	7,3
Dersler (Okul)	12	5,8
İnternet	46	22,3
Dini Yayınlar	3	1,5
Yaşarken yakınlarına organ bağışında bulunma durumu		
Evet	200	97,1
Hayır	2	1
Bilmiyorum	4	1,9
Yakını yaşamını yitirdiğinde organ bağışında bulunma durumu		
Evet	66	32
Hayır	56	27,2
Bilmiyorum	84	40,8
İslam Dini'nin Organ Bağışına Bakış Açısı		
Olumlu	87	42,2
Olumsuz	42	20,4
Kararsız	38	18,4
Bilmiyorum	39	18,9
Organ Bağışı Hakkında Genel Görüş		
Onaylıyorum	169	82,1
Fikrim yok	32	15,5
Onaylamıyorum	5	2,4

n: Birey Sayısı, %: Yüzdellik Dağılım

olan yakınlarına organlarını bağışlayabileceğini ve %40.8'i bir yakını yaşamını yitirdiğinde organlarını bağışlama konusunda kararsız kalacağını belirtti (Tablo 3).

Katılımcılar, "Toplum tarafından kabul görmüş kişilerin organ bağışıyla ilgili tutumları kararımı hızlandırır" tutumundan en az puanı (2.57±1.453), "Organ naklinin getirdiği maliyet başka birisinin yaşamını kurtarmaya değer" tutumundan en fazla puanı (4.88±0.503) aldılar (Tablo 4).

Organ bağışı ve nakline yönelik tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek, ekonomik durum, hastalık durumu, haberleri takip etme durumu, evde yaşayan kişi sayısı, geldiği coğrafi bölge, tatil yapma durumu, tatilde gittiği yerler, çocuk sahibi olma durumu, boş zamanlarını değerlendirme durumu, organ bağışında bulunma durumu ve organ bekleyen ya da nakil olan bir yakını olma durumu arasında istatistiksel anlamlılık bulundu (p<0.05) (Tablo 1).

TARTIŞMA

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de organ bağışı yetersizliği organ naklinin önündeki en büyük engellerden biridir. 2010 yılında Türkiye'deki toplam beyin ölümü sayısı 1036 olup, kullanılan donör sayısı

Tablo 4: Tutum sorularına verdikleri yanıtlar

Tutum Soruları (1-5 puan)	X ± SS
Organ bağışi yaşamsal önem taşımaktadır.	4,86 ± 0,498
Organ bağışi yaptığım kişinin kim olduğu önemlidir.	3,98 ± 1,419
Ailem eğer organ bağışi konusunda beni desteklerse organlarımı bağışlayabilirim.	3,66 ± 1,394
Toplum tarafından kabul görmüş kişilerin organ bağışısıyla ilgili tutumları kararımı hızlandırır.	2,57 ± 1,453
Ailem ben öldükten sonra organlarımı bağışlamama karşı çıkacaktır.	2,84 ± 1,457
Bir yakınım öldüğünde organlarımı bağışlayabilirim.	3,11 ± 1,537
Ailemden birine organ gerekli olduğunda organlarımı verebilirim.	4,67 ± 0,831
Organlarımı bağışlayabilirim çünkü ben de o insanlar gibi organ bekleyebilirim.	4,60 ± 0,842
Dini inançlarım organ bağışlamamı engeller.	3,65 ± 1,464
Bağışlamayı düşündüğüm organlarımın ölümünden sonra suistimal edilmesinden korkuyorum.	3,33 ± 1,549
Ölümümde sonra uygulanacak bir ameliyat fikri hoş değil.	3,53 ± 1,532
Organlarımı bağışlamayı kabul edersem, hekimler veya hemşireler ölümümde önce bana bir şey yapabilirler.	3,78 ± 1,504
Organ nakli kabul edilebilir bir tedavi şeklidir.	4,66 ± 0,822
Organ naklinin getirdiği maliyet başka birisinin yaşamını kurtarmaya değer.	4,88 ± 0,503
Ölümümde organ ve dokularımı bağışlarsam başka birisi için iyi bir şey yapmış olacağım.	4,67 ± 0,925
Yeniden dirildiğimde veya ölüm sonrası yaşamımda vücudumun bütünlüğünün korumasını istiyorum.	3,90 ± 1,554
Bir aile üyesinin ölümü durumunda organ/doku bağışi yapmak aile açısından olumlu bir seçenektir.	4,58 ± 0,963

X: Ortalama, SS: Standart Sapma

246'dır. Böbrek, kalp, karaciğer, pankreas ve akciğer nakli için bekleyen hasta sayısı 60000'i geçmekte ve her yıl bu listeye 7-8 bin civarında hasta eklenmektedir. Yetersiz organ bağışi sebebiyle binlerce insan organ bekleyerek hayatını kaybederken, 2010 yılında kadavradan yapılan nakil sayısı sadece 743'tür (10).

Orta Doğu Ülkeleri'nde yapılan çalışmalarda toplum organ bağışında bulunma isteği %29.7 ile %75 arasında değişmekte iken, Avrupa ülkelerinde ise %51.8 - %90 arasındadır (6,7,8,11-15). Pakistan'da 408 katılımcı ile yapılan bir çalışmada organ bağışlama oranı %3.5, Almanya'da 1002 katılımcı ile yapılan çalışmada bu oran %20, çalışmamızda %11.7'dir (16,17). Çalışmamızda katılımcıların büyük bir çoğunluğu organ bağışını onaylamakta ve %62.1'i organlarını bağışlamayı düşünmektedir. Katılımcıların tamamına yakını ihtiyacı olan yakınlarına organ bağışında bulunmayı kabul ederken, bir yakını yaşamını yitirdiğinde organlarını bağışlayabileceğini belirtenlerin oranının %32'ye düşmesi ülkemizde kadavradan nakillerin yetersizliğini açıklayan bir diğer göstergedir. Canlıdan organ bağışi sıklıkla ve yaygın olarak Ortadoğu'da özellikle böbrek ve parsiyel karaciğer için yapılmaktadır. Donörler sıklıkla alıcı ile genetik ilişkilidir. Buna karşın genetik olarak ilişkili olmayan ya da ticari bağışlar da söz konusudur. Oysaki kaza oranlarının çok yüksek olması nedeniyle kadavradan organ bağışi ve nakli çok yüksek bir potansiyele sahiptir. Ancak bu kaynak toplumsal bilincin yeterince oluşmaması nedeniyle halen etkin olarak kullanılamamaktadır (18).

İslam ülkelerinde yapılan birçok çalışmada insanların organ bağışını reddetme sebepleri arasında dini inançlar önemli yer tutmaktadır (8,13,19). Yine Müslüman ülke-

lerde toplum üzerine yapılan çalışmalarda katılımcıların organ bağışi ve naklinin İslam dinine uygun olduğunu bilmedikleri görülmüştür (6,13,16). Oysa İslam yasalarının en temel amaçlarından biri insan yaşamının sürekliliğidir. Bunun için, yasal olarak kabul edilmiş tedaviler ve yaşam kurtarıcı her türlü yöntemin kullanımı onaylanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu araştırmaları sonucunda 3/3/1980 tarihinde 396 sayılı kararı ile organ naklinin uygun olduğunu bildirmiştir (20). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organ bağışi ve nakli hakkında toplumun bilgilendirilmesi için öncülük etmesi gerekmektedir. Din adamlarının farkındalıklarını artırıcı eğitimler düzenlenmesi, camilerde ve hutbelerde bu konuya yer verilmesi, organ bağışi kampanyalarına İslam dininin organ nakli ile ilgili verdiği olumlu mesajların dini liderler tarafından dâhil edilmesi organ bağış oranlarının artmasına olumlu katkı sağlayabilir. Organ bağışını reddetme sebepleri olarak katılımcılar korktuğunu, bu konuyu hiç düşünmediğini ya da hiçbir sebebi olmadığını belirtmişlerdir. Bu noktada farkındalık eksikliğinden bahsedebiliriz. Yine büyük bir çoğunluğunun bu konuda bilgi almamış olması ve organ bağışının yapıldığı yerleri bilmemesi toplumda duyarlılık ve farkındalık artırıcı eğitimlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Toplumun bilgi düzeyini artırıcı eğitimler sayesinde organ bağışi ve nakli konusunda kararsız ve olumsuz tutum içinde bulunanlar, birer organ bağışçısı haline gelebilir.

Topluma organ bağışi ve nakli hakkında bilgi aktarmada geniş kitlelere ulaşmanın en kolay yolu medyadır. Toplum bilgilendirme ve harekete geçirmede en etkili araç olan televizyon yayınlarında organ bağışi ve nakli ile

İlgili bazı sahnelerin yer alması bu konuya olan dikkati arttırabilir. Sağlık Bakanlığı televizyon yayınları yoluyla eğitici programlar hazırlamalı ve bu programlar süreklilik arz etmelidir. Gazete ve dergilerde organ bekleyen ve nakil olmuş hastalarla yapılan röportajlara yer verilmesi toplumun bu konudaki farkındalığını arttırabilir. İnternet üzerinden sosyal ağların kullanımı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sık kullanılan bir iletişim aracı haline gelmiştir. Facebook, Twitter gibi sitelerin dünyanın her bir tarafında milyonlarca kullanıcısı bulunmaktadır. Doğrudan ve anında paylaşımına izin verdiği için organ bağıışı ve nakli konularında insanları bilgilendirmenin ve iletişim kurmanın en kolay, ekonomik ve direkt yolu sosyal iletişim ağlarıdır. Yazılı, görsel medya ve internet işbirliği ile yapılan kampanyalarda tek bir sloganla kullanılması toplumun bu konuya olan dikkatini arttırabilir.

İnsanlar kendi biricik ve sevdikleri organlarını bağışlamayı yaş, cinsiyet, eğitim ile ilişkili karmaşık nedenlerden dolayı reddetmektedir. Toplum içindeki etnik azınlıklar her zaman daha düşük bağış oranlarına sahiptir. Bunun nedeni organ nakli bilincinin azlığı, sağlık çalışanlarına duyulan güvensizlik ve ekonomik etkenler olarak görülebilir (21).

Yapılan birçok çalışmada yaş, cinsiyet ve medeni durumun organ bağıışı ve nakli konusundaki tutumları etkilediği görülmüştür (8,10,14,22). Geleceğin organ bekleyen hastaları ya da organ veren donörleri olan gençlerin organ bağıışı ve nakli ilgili tutumları daha olumlu olduğu görülmekte, bunu davranışa dökebilmek için okul eğitimleri ile bu konuda bilgilendirilmeleri kaçınılmaz bir gerçektir. Yapılan çalışmalarda kadınların organ bağıışına olan isteklilikleri daha fazla olmasına rağmen, 2011 yılındaki UNOS ve OPTN verilerine göre erkek kadavralardan yapılan nakillerin daha fazla olduğu görülmektedir (11,12,22-24). Organ bağıışına istekliliği daha fazla olan kadınlar bu konuda bilgilendirilmeleri ile birer organ bağıışıcısı haline gelebilir. Bekarların evlilerden daha olumlu tutuma sahip olduğu yapılan çalışmalarda görülmüştür. Çalışmamızda da bekarların ve dolayısıyla çocuğu olmayan bireylerin daha olumlu tutuma sahip olduğu görüldü.

Organ bağıışı ile ilgili farkındalık eğitim seviyesi ve sosyoekonomik durum ile ilişkili olabilir. Üniversite ve üzeri

eğitim gören ve yüksek gelire sahip bireylerin organ bağıışına karşı daha olumlu tutum gösterdikleri yapılan çalışmalarda görülmüştür (11,12,14). Tatile çıkabilme ve tatillerini sahil bölgelerinde geçirebilme durumları ekonomik durumu yansıtan diğer ölçütler olup, katılımcıların daha olumlu tutum gösterdikleri görülmüştür.

Coğrafi özellikler, kişinin aile yapısını, sağlığa ve hastalığa yaklaşımını ve kültürel özelliklerini belirleyen önemli bir etkidir. Çalışmada Ege Bölgesi'nden olan ve ailesinde kararların anne, baba ve çocuklar tarafından verildiği katılımcıların daha olumlu tutum gösterdikleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden ve ailesinde kararların aile büyükleri tarafından verilen olanların daha olumsuz tutum gösterdikleri görülmüştür.

İleri yaşta, kadın, evli, eğitim seviyesi düşük, ev hanımı, geliri düşük, Güneydoğu Bölgesi'nden, kronik hastalığı olan ve organ nakli olan bir yakını bulunmayan bireyler daha olumsuz tutuma sahip olup, bu gruba Zeytinburnu İlçesi'nde sağlık ocaklarında, ana çocuk sağlığı merkezlerinde ve halk eğitim merkezlerinden ulaşılabilir. Buradaki sağlık personelleri eğitildikten sonra halka yönelik aylık eğitim programlarına organ bağıışı hakkındaki bilgilendirme faaliyetleri dahil edilebilir.

Genç, erkek, bekar, eğitim seviyesi yüksek, memur, geliri yüksek, Ege Bölgesi'nden olan, kronik hastalığı olmayan ve organ nakli olan bir yakını bulunan bireyler daha olumlu tutuma sahip olup, bu gruba Zeytinburnu İlçesi'nde liselerde okuyan öğrencilerde, camilerde ve buradaki kamu kuruluşlarında ulaşılabilir. Liselerde okuyan öğrencilere okul eğitimleri, Cuma namazlarında din görevlileri tarafından vaazlar ve Zeytinburnu İlçesi'nde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarında farkındalık artırıcı eğitimler verilebilir.

Sonuç olarak organ bağıışı ve nakli konusunda toplumun eğitimi ve toplumun bu konuda olumlu tutum içinde bulunması organ bağıış sayısının artmasında çok önemlidir. Bu eğitim çeşitli sosyal kategorileri hedeflemelidir. Eğitim verilecek hedef kitlenin sosyal profilleri ve organ bağıışına genel bakış açıları belirlenmelidir. Tüm bu özellikleri göz önünde bulunduran, sorunun önemini ve kişilerin farkındalıklarını arttıran, konuya ilgi duymalarını ve bilgileneceklerini sağlayan eğitim programları hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Cantarovich F. Public opinion and organ donation suggestions for overcoming barriers. *Ann Transplant* 2005; 10; 1: 22-25.
2. Tokalak I, Kut A, Moray G, Emiroglu R, Erdal R, Karayali H, Haberal M. Knowledge and attitudes of high school students related to organ donation and transplantation: a cross-sectional survey in Turkey. *Saudi J Kidney Dis Transpl* 2006; 17; 491-496.
3. Yucetin L, Kececioglu N, Ersoy FF. Türkiye'de organ bağıışı ve nakline bir bakış. *Diyaliz, Transplantasyon ve Yanık*; 2003; 14; 2: 115-118.
4. Abadie A, Gay S. The impact of presumed consent legislation on cadaveric organ donation: a cross-country study. *J Health Econ* 2006; 25: 599-620.
5. Yasar M, Ogur R, Ucar M, Gocgeldi E, Yaren H, Tekbas ÖF, Korkmaz A. Bir sağlık meslek yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağıışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. *Genel Tıp Dergisi* 2008; 18; 1: 33-37.
6. Mohsin N, Militsala E, Budridin M, et al. Attitude of the Omani population toward organ transplantation. *Transplant Proc* 2010; 42: 4305-4308.
7. Conesa C, Rios A, Ramirez P, Conteras M, Rodriguez MM, Parilla P. Attitudes toward organ donation in rural areas of Southeastern Spain. *Transplant Proc* 2006; 38; 3: 866-868.
8. Alashek WA, Ethuish EF, Elhabashi A, Emberish W, Mishra A. Reasons for unwillingness of Libyans to donate organs after death. *Libyan J Med* 2009; 4; 3: 110-113.
9. Bilgel H, Sadıkoğlu G, Göktaş O, Bilgel N. A survey of the public attitudes towards organ donation in a Turkish community and of the changes that have taken place in the last 12 years. *Transpl Int* 2004; 17; 3: 126-130.
10. <https://organ.saglik.gov.tr/tr/istatistikler/beyin-olumu-istatistikleri>
11. Ashraf O, Saad A, Ali SA, Ali H, Alam M, Ali A, Ali TM. Attitude toward organ donation: a survey in Pakistan. *Artif Organs* 2005; 29; 11: 899-905.
12. Shahbazian H, Dibaei A, Barfi M. Public attitudes toward cadaveric organ donation a survey in Ahwaz. *Urol J* 2006; 4: 234-239.
13. Alam AA. Public opinion on organ donation in Saudi Arabia. *Saudi J Kidney Dis Transpl* 2007; 18; 1: 54-59.
14. Barcellos FC, Araujo CL, da Costa JD. Organ donation a population-based study. *Clin Transplant* 2005; 19: 33-37.
15. Boghl L, Madsen M. Attitudes, knowledge and proficiency in relation to organ donation: a questionnaire based analyses in donor hospitals in Northern Denmark. *Transplant Proc* 2005; 37; 8: 3256-3257.
16. Saleem T, Ishaque S, Habib N, et al. Knowledge, attitudes and practices survey on organ donation among a selected adult population of Pakistan. *BMC Med Ethics* 2009; 10: 5.
17. Beutel ME, Greif-Higer G, Haselbacher A, Galle PR, Otto G. Attitudes towards cadaveric organ donation results from a representative survey of the German population. *Z Gastroenterol* 2006; 44; 11: 1135-1140.
18. Shaheen FA. Organ donation in the Middle East countries. *Ethn Dis* 2009; 19: 16-17.
19. Odusanya OO, Ladipo CO. Organ donation: knowledge, attitudes and practice in Lagos, Nigeria. *Artif Organs* 2006; 30: 626-9.
20. Dontlu AÇ. Organ bağıışı ve naklinde etik, dinsel ve yasal yaklaşımlar. *Diyaliz, Transplantasyon ve Yanık* 2004; 2: 69-76.
21. Alkhawari FS, Stimson GV, Warrens AN. (2005). Attitudes toward transplantation in UK Muslim Indo-Asians in West London. *Am J Transplant* 2005; 5: 1326-1331.
22. Rios A, Cascales P, Martinez L, et al. Emigration from the British Isles to Southeastern Spain: a study of attitudes toward organ donation. *Am J Transplant* 2007; 7: 2020-2030.
23. <http://optn.transplant.hrsa.gov/data/>
24. <http://www.unos.org/donation/index.php?topic=data>